

ISSN : 1301-1197

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

1. Sayı

SİVAS - 1996

ABDURRAHMAN ERZİNCANİ*

Yrd.Doç.Dr.SelahattinYILMAZ**

Abdurrahman Erzincani'nin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.Orta Asya'dan gelip Erzincan'a yerleşen bir Türk boyuna mensup olup, Erzincan'da doğmuştur. Yıldırım Bayezit Han zamanında yaşamış, XV. asır mutasavvıflarındandır. Tahsilini memleketi olan Erzincan 'da tamamlamıştır.¹

Safiyüddin Erdebîlî'nin torunlarından olan Alaaddin Ali'ye talebe olmuş,onun yanında uzun zaman kalıp birçok ilimde kendisini yetiştirmiştir.Hocası vasıtasıyla Safiyüddin Erdebîlî yolunda aldığı feyzlerle kemale ermiştir.İnsanlara doğru yolu göstermek, Allah Teala'nın güzel dinini öğretmek,Resulu Ekrem'in örnek ahlakını yaymak vazifesiyle hocası tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir².

Timur'un Anadolu'yu istilasından rahatsız olan Abdurrahman Erzincanî Amasya'ya giderek, o yöredeki dağlarda yaşamakla halk arasında ün yapmıştır.Erzincanî Amasya'da bir müddet yaşadıktan sonra Tokat'a, Çankırı'ya ve Kastamonu'ya da gitmiştir. Kastamonu'da bazı insanların onu rahatsız etmesi sebebiyle Darende'ye gelip yerleşmiştir³.

Abdurrahman Erzincanî Halvetiyye Tarikatının silsilesinde yer alan önemli halkalardan Safiyüddin Erdebîlî'nin halifelerindendir. Erzincanî'nin ,bu büyük zatın torunlarından Alaadin Ali'nin talebesi olduğunu biraz önce ifade etmiştik. Abdurrahman Erzincanî'nin Darende' deki hayatına geçmeden önce, Safiyüddin Erdebîlî ve Safeviler hakkında biraz malumat vermek istiyorum.

Safiyüddin Erdebîlî, 1252 tarihinde İran'ın Erdebil kentinde doğmuştur. Safevilerin ecdadı olarak bilinmektedir. Safiyüddin, ailesinin yedi çocuğundan beşincisidir. Altı yaşında babasını kaybetmiştir. Erdebil uleması arasında kendi temayülüne uygun bir mürşit bulamadığı için, doğduğu şehirde eksikliğini duyduğu kişiyi Şiraz'da aramaya karar verdi. Şiraz'a vardığı zaman derslerini takip etmeyi arzu ettiği Necibüddin Burguş daha önce ölmüştü, Orada Rükneddin Beyzavi ve Amir Abdullah gibi alim ve zahitlere iltihak etti. Daha sonra Amir Abdullah kendisine, Hazar Denizi civarında oturduğu söylenen Taceddin İbrahim'i tavsiye etti.Safiyüddin bu şeyhi aramakla dört yıl geçirdi. Nihayet onu Gilan'da buldu.Şeyh Taceddin

* - Bu makale 17 Haziran 1994 tarihinde Darende de düzenlenen " es- Seyyid Osman Hulusi Efendi'yi Anma Sempozyumu"na da tebliğ olarak sunulmuştur.

** C.Ü. İlahiyat Fak. Arapdili ve Bel. Anabilim Dalı Öğr. Üyesi.

1- Gelibolulu Mustafa Âli,Kühû'l-Ahbâr, 1,114; Mecdî Mehmet Efendi ,Hadikatu's-Şekâik , 1,78; Ahmet Cevdet Paşa, Kıyas-ı Enbiya , IV,342; Hoca Sadettin Efendi,Tâcü't-Tevârih, IV,48; Turan Osman,Doğu Anadolu Türk Devletleri, 77.

2- Gelibolulu Mustafa Âli,a.g.e. ,1,114; Mecdî Mehmet Efendi,a.g.e., 1,78;Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e.,IV,342;Hoca Sadettin Efendi, a.g.e., IV,48;Turan Osman,,a.g.e., s.77.

3- Hanefi Hoca,Darende Tarihi,Vrk.8 (es-Seyyid Osman Hulusi Ateş Kütüphanesinde, bilâ no); Öztürk İsmail Fehmi,Darende Tarihi ,s. 11;Cengiz M. Ali, Somuncu Baba , s.63.

İbrahim onu iyi karşıladı. Safiyyüddin de, şeyhi ölünceye kadar onun yanında kaldı. Daha sonra Safiyyüddin tarikat şeyhi olarak ona halef oldu ve 1334 yılında, 85 yaşında vefat etti⁴.

Safiyyüddin Erdebîlî, Safevi Tarikatı'nın kurucusu olup, daha sonra İran'da siyasi bir hakimiyet elde etmeye muvaffak olmuş birisidir. Abdurrahman Erzincani'nin, halifelikliğini yaptığı bu Safevi Tarikatı, aslında sünnî bir tarikat idi ve "Erdebil Şûfileri" diye ünü her tarafa yayılmıştı. Osmanlı Sultanları bile Erdebil'e yardım için "ÇARAĞ AKÇESİ" diye bir para gönderirdi. Alaaddin Ali'nin şeyhliği döneminde bu tarikat, Şîîliğe mütemayil bir siyasi görüş haline geldi. Şeyh Cüneyd devrinde bu görüş daha da kuvvetlenmiştir⁵.

Abdurrahman Erzincanî mensubu bulunduğu sünnî bir tarikat olan Safevi Tarikatının, Alaaddin Ali'den sonra Şîîliğe dayalı bir siyasi görüş haline gelmesini çok üzüntü ile karşılamış, kendisi Erdebil'den çok uzaklarda, Darende'de bu bozulmayı bir kerâmet olarak talebelerine şöyle haber vermiştir: "Erdebil'deki Safiyyüddin Erdebili'nin talebeleri bu zamana kadar temiz itikatlı, Peygamber Efendimizin ve ashabının yolunda, bid'atlardan sakınıp Allah'ın emir ve yasaklarına riayet eden, kötülüklerle meydan vermeyen kimselerdi. Ama şimdi doğru yoldan ayrıldılar. İnançlarına bid'at karıştırdılar". Abdurrahman Erzincani'nin verdiği bu haber üzerinden fazla bir zaman geçmeden, Erdebil'den gelen bazı kimseler aynen bu olayı haber verdiler⁶.

Safeviler İran'da devlet kurmuş olan bir Türkmen soyudur. Önceleri bir tarikat mensubu olarak ortaya çıkan Safeviler, başlangıçlarını Abdurrahman Erzincani'nin şeyhi Safiyyüddin Erdebîlî'ye bağlarlar. Şeyh Safiyyüddin'in ölüm tarihi olan 1334 yılına kadar Erdebil'i merkez edinerek büyük bir saygınlık kazandılar. Ölümünden sonra şeyhliği oğlu Sadrettin Musa üstlendi. Onu da oğlu Alaaddin Ali izledi. Bunların döneminde Safeviler yalnızca dînî bir etkinlik içinde idiler. Hatta Alaaddin Ali'nin, Timur üzerinde büyük bir etkisi vardı. Nitekim Timur, Alaaddin Ali'ye Erdebil ve çevresini tümüyle bağımsız yönetmesi için armağan etti. 1402 yılında yapılan Ankara Savaşından sonra Timur'un Anadolu'dan İran'a gönderdiği Türkmenler, Erdebil'e yerleştirildi. Bu Türkmenler bir süre sonra Alaaddin Ali'nin müritleri haline geldiler ve şeyhlerinin propogandasını yapmak için Anadolu'ya döndüler. Alaaddin Ali'den sonra gelen Şeyh Cüneyd, Sünnîlik yerine Şîîliği benimsedi. Böylece tarikatı siyasal bir niteliğe büründü⁷.

Yukarıda Abdurrahman Erzincanînin Kastamonu'da rahatsız edildiği için, Darende'ye gelip yerleştiğini belirtmiştik. 1402 yılında Yıldırım Bayezid ile Timur arasında cereyan eden savaşın Anadolu çok rahatsızdı. Onun içindir ki Abdurrahman Erzincanî de gittiği yerde yaşamak için dağ tepelerini tercih ediyordu. Sözü edilen bu savaş sırasında şeyh de kendisine sakin bir yer, hayvanlarına iyi bir otlak arıyordu. Nihayet ailesi ve müritleriyle yayla gezerek o zaman Mısır Memlûk Devletine ait olan Darende yakınlarındaki eski adı **Gerimter**, yeni adı **Balaban** olan beldeye yerleşmiştir⁸.

Abdurrahman Erzincani, Balaban'a geldikten sonra Hicri 893 yılında Balaban Beyi'nin kızı ile evlenmiş, neslinden birçok ulema ve vüzera yetişmiştir. Gaziantep ve Halep taraflarındaki Barak Aşireti'nin önemli bir kesiminin, şeyhin müritleri olmaları hasebiyle, her yaz Balaban'daki Sarıçiçek ve Elbistan'daki Nurhak Dağlarına geldikleri nakledilmektedir ki, bunu arşiv belgeleri de doğrulamaktadır⁹.

4. Babinger Franz, **İslam Ansiklopedisi**, Safiyyüddin Maddesi.

5. Uğur Ahmet, **İbn Kemal**; s.53-54; Uğur-Ahmet, **Yavuz Sultan Selim**, s.45-46.

6. Gelibolulu Mustafa Âli, a.g.e., I,114; Mecdi Mehmet Efendi, a.g.e., I, 78; Hoca Sadettin Efendi, a.g.e., V,49.

7. Çay Abdulhaluk, **Tarihte Türk Devletleri**, s.565; Sümer Faruk, **Safevi Devletinin Kuruluşu**, s.2; Sarwar Ghulam, **History of Shah Ismail Safawi**, s.19-20; Yazıcı Tahsin, **İslam Ansiklopedisi**, Safeviler mad.

8. Gelibolulu Mustafa Ali, a.g.e.s.114; Mecdi Mehmed Efendi, a.g.e., s.78; Hoca Sadettin Efendi, a.g.e., V,49.

9. Akgündüz Ahmet, **Somuncu Baba**, s.16; Hanefi Hoca, a.g.e., var.8; Cengiz M. Âli, **Tohma Havzası**, s.11; Öztürk İsmail Fehmi, a.g.e., s.11

Abdurrahman Erzincanî'nin Evladı Resul, yani Seyyid olduğunu da burada hatırlatmamız gerekir. Bu durum Ankara Tapu-Kadastro Kuyûd-ı Kadime Arşivindeki 153 nolu Divriği defterindeki kayıta şeyhimizin ve evlatlarının Seyyid oldukları, Darende'deki Bağ Mescid adı verilen mahallede yaşadıkları açıkça görülmektedir¹⁰

Erzincanî'nin bir oğlu vardır. Elbistan'da Karıncaoba Kabristanı'nda medfundur. Babasının ismini taşıyan merhumun kabir taşı üzerinde " Abdurrahman Erzincanî" diye yazılıdır¹¹

Torunları ise şunlardır :

1- Sadrazam Sinan Paşa¹²

2- Müsul, Kastamonu ve Adana valiliklerinde bulunan Mustafa Faik Paşa. Bu zatın birçok eseri vardır. Hicri 1315 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir¹³.

3- Diğer bir torunu ise Yemen, Şam, Rodos, Sivas, Harput, Ankara, Medine ve Halep kadılıklarında bulunan Hasan Sıtkı Efendi'dir. Bu zatın basılmış ve basılmamış kırk kadar eseri mevcuttur. Bunların en meşhuru ise "**Vazâifu'l-Kuzât**" isimli eseridir. Yemende görevli olduğu bir sırada, bu kitabı, Hindistan alimlerinden bazıları görüp tab'ettirmiş ve o dönemde Hindistan mahkemelerinde kadılar bu kitapla amel etmişlerdir¹⁴.

4- Mustafa Efendi ile Dikişçi Muhammed Efendiler de, Abdurrahman Erzincanî'nin torunlarından olup, Sultan Mustafa zamanında her ikisi de kadılık görevi yapmışlardır¹⁵.

Abdurrahman Erzincanî Balaban'da vefat etmiştir. Ne yazık ki doğum tarihi gibi ölüm tarihi de bilinmemektedir. Balaban'da kendi adıyla anılan cami içinde, kesme taştan yapılmış olan piramit şeklindeki kubbenin altında bir türbede ve orjinal sandukası içinde yatmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulhaluk Çay, **Tarihte Türk Devletleri**, Ankara, 1987.
- Ahmet Akgündüz, **Somuncu Baba**, İstanbul, 1992.
- Ahmet Cevdet Paşa, **Kıyas-ı Enbiya**, İstanbul, 1970.
- Ahmet Uğur, **İbn Kemal**, İzmir, 1987.
- -----, **Yavuz Sultan Selim**, Kayseri, 1992.
- Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşu**, Ankara, 1976.
- Franz Babinger, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1950.
- Gelibolulu Mustafa Âli, **Künhu'l-Ahbar**, İstanbul, 1277.
- Ghulam Sarwar, **History of Shah İsmail Safawi**, Aligarh.
- Hanefi Hoca, **Darende Tarihi**, Yazma (es-Seyyid Hulusi Ateş Kütüphanesi)
- Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, İstanbul, 1979.
- İsmail Fehmi Öztürk, **Darende Tarihi**, Düzce, 1962.
- M. Ali Cengiz ve Arkadaşları, **Somuncu Baba**, Ankara, 1965.
- Mecdi Mehmet Efendi, **Hadaiku's- Şakâik**, İstanbul, 1979.
- Mehmet Ali Cengiz, **Tohma Havzası**, Malatya, 1987.
- Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri**, İstanbul, 1973.
- Tahsin Yazıcı, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1950.

10- Akgündüz, Ahmet, a.g.e., s.20.

11- Hanefi Hoca, a.g.e., var.8.

12- a.g.e., var.9.

13- a.g.e., var.9.

14- a.g.e., var.9.

15- a.g.e., var.9.